

Tekst 1

De kooromgang van de abdijkerk van St. Denis is van uniek belang in de geschiedenis van de Europese architectuur. Het gaat om het bewaard gebleven deel van het ‘chevet’¹⁾, de koorluiting, voltooid in 1144 na een bouwtijd van vier jaar en het eerste belangrijke bouwwerk in gotische stijl (...). Iedere latere gotische kerk in de wereld gaat hierop terug. Of de bouwers het belang inzagen van wat zij gedaan hadden, is echter twijfelachtig. Niets wijst daarop in de twee gedetailleerde verslagen van de bouw en de uitmonstering, geschreven door abt Suger (1081-1151) van St. Denis, die het initiatief nam tot de onderneming en later de leiding had. Evenmin wordt daarin de naam genoemd van de architect die verantwoordelijk was voor dit plan van verstrekkende betekenis, hoewel er toch zeker een geweest moet zijn. (...)

Wij kennen één bron van Sugers inspiratie voor de St. Denis. De kloosterbibliotheek bezat een handschrift van de werken toegeschreven aan ‘Dionysius’ (...), een belangrijk theoloog die rond 500 in Syrië leefde en abusievelijk geïdentificeerd werd met St. Dionysius (of Denis), die Frankrijk gekerstend zou hebben. Dit was echter wel een gelukkige verwarring van twee personen, want aan Dionysius, die de leer van Plotinus met de christelijke theologie verbonden had, ontleende Suger de gedachte dat God het ‘bovennatuurlijke licht’ is dat in ‘harmonie en straling’ over de aarde schijnt.

Uit: Honour, H., Fleming, J., *Algemene kunstgeschiedenis*, Amsterdam, 1996.

Tekst 2

Het in 1885 geopende Rijksmuseum in Amsterdam was destijds een omstreden gebouw. De commotie begon toen de uitslag bekend werd van een in 1863 uitgeschreven prijsvraag voor een nieuw te bouwen ‘Muzeüm Willem I’, zoals het Rijksmuseum toen werd genoemd. In het programma van eisen werd gesteld dat het gebouw in materiaal en bouwstijl een tweeledig doel moest dienen: enerzijds moest het functioneren als nationaal monument, in feite een herdenkingsmonument voor nationale helden, anderzijds zou het de Nederlandse kunstschaten, voornamelijk uit de zestiende en zeventiende eeuw moeten huisvesten. Uiteindelijk voldeed geen van de ingestuurde ontwerpen. Vooral over het winnende ontwerp van de Duitse architect Ludwig Lange werd heftig gediscussieerd. Zo waren er grote bezwaren tegen de stijl van het gebouw dat hij had getekend. De bouw van het museum vond dan ook geen doorgang.

In 1875 werd opnieuw een prijsvraag uitgeschreven. De eis dat het gebouw ook een nationaal monument voor nationale helden moest zijn was vervallen. Het ging nu uitsluitend nog om een museum. De eerste prijs ging dit keer naar de Nederlandse architect P.J.H. Cuypers, de winnaar van de tweede prijs bij de wedstrijd van 1863. Voor de nieuwe prijsvraag had Cuypers twee ontwerpen ingestuurd: het eerste ontwerp had een duidelijk gotisch karakter, het tweede verwees naar de stijl van de Hollandse Renaissance uit het eind van de zestiende eeuw - begin zeventiende eeuw. Het tweede ontwerp kreeg de voorkeur. Echter nog voordat aan de bouw werd begonnen, veranderde Cuypers dit ontwerp. De veranderingen die hij aanbracht leidden ertoe dat het gebouw alsnog een veel gotischer karakter kreeg dan het uitverkozen renaissanceplan. Bovendien bleek het decoratieprogramma van het gebouw vol van katholieke elementen en symbolen die nogal nadrukkelijk verwezen naar een bepaalde visie op kunst en samenleving. Dit werd hem niet door iedereen in dank afgenomen. Met het definitieve ontwerp werd volgens critici geen recht gedaan aan het eigene van het Nederlands verleden.

---

noot 1

Oostelijk uiteinde van een kerk. Dit deel omvat koor en kooromgang en, indien aanwezig, de aan de buitenzijde van de kooromgang gelegen kapellen.

Tekst 3

De heilige Willibrord (Northumbrië ca. 658 - Echternach 739) kwam in 690 vanuit Engeland naar het noorden van de Lage Landen, waar toen de Friezen gevestigd waren. Het gebied van de Friezen strekte zich uit ten noorden van de grote rivieren in het huidige Nederland en Duitsland.

Willibrord bekeerde als missionaris de heidense Friezen tot het christelijk geloof. Nadat hij door de paus tot aartsbisschop van de Friezen was gewijd, stichtte hij in Utrecht een van de allereerste kerken in de noordelijke streken. Willibrord werkte vanaf ongeveer 720 ook aan de bekering van het Rijnland, vanuit het door hem gestichte Benedictijnerklooster in Echternach (Luxemburg). Daarmee was de kerstening van een groot deel van het huidige Nederland het werk van Willibrord.

Tijdens zijn tochten door het land van de Friezen en het Rijnland liet Willibrord een spoor van zogenaamde Willibrordputten na, waterputten en bronnen, die zouden zijn ontstaan doordat hij met zijn bisschopsstaf op de grond sloeg. In de volksverering zijn die plaatsen vaak een rol gaan spelen als bedevaartsoord omdat het water uit die bronnen genezend zou zijn bij epilepsie en bij koorts en kinderziekten.

Willibrord werd begraven in de abdijkerk van het klooster in Echternach. Op het oorspronkelijke graf verzezen in de loop der eeuwen achtereenvolgens een aantal basilieken, waaronder de huidige.

De verering van Willibrord schijnt vrij snel na zijn dood te zijn ontstaan. Willibrords tijdgenoot en biograaf Alcuin meldt dit in zijn *Vita Sancti Willibrordi (Het leven van de heilige Willibrord)*. Het graf en de ernaast gelegen put werden al na korte tijd door pelgrims druk bezocht.

Naar:

Microsoft Encarta, Encyclopedie Winkler Prins © 1993-2001.

Wasser, B., *Pelgrimages. Bedevaartplaatsen van de westerse christenheid*, Nijmegen, 1993.
www.meertens.knaw.nl

Tekst 4

De bedevaart naar het graf van St. Willibrord, de **Apostel**²⁾ der Nederlanden, in het Luxemburgse Echternach is vooral bekend vanwege de **springprocessie**³⁾. (...) Op Pinksterdinsdag verzamelen zich groepen pelgrims (...). Vanaf (een) verzamelpunt begeeft men zich met de geëigende passen op de maat van de muziek naar de basiliek. Die tocht van twee uur voert eerst langs de linker- en dan, na het passeren van de brug, langs de rechteroever van de Sauer. Het oversteken van het riviertje wordt gezien als een symbool van de overgang van het heidendom naar het christendom die Willibrord indertijd in de Lage Landen bewerkstelligde. Dat de processie ter ere van de Apostel der Nederlanden juist op de dinsdag na Pinksteren gehouden wordt, heeft al evenzeer een speciale betekenis. Willibrord was immers de eerste verkondiger van het evangelie in deze streken: de eerste bringer van het Licht nadat de Geest op het Pinksterfeest over de apostelen vaardig was geworden. (...)

De precieze oorsprong van dit Echternachse gebruik ligt in het duister. (...) Sommigen houden het erop dat deze godsdienstige (...) dans hier al sedert de tijden van St. Willibrord zelf gepraktiseerd werd. De driesprong zou verband houden met de H. Drievuldigheid waaraan de basiliek gewijd is. (...)

Pelgrims uit Luxemburg, Duitsland en Nederland stromen ieder jaar op Pinksterdinsdag weer toe en het graf wordt gedurende het hele jaar druk bezocht.

Uit: Wasser, B., *Pelgrimages. Bedevaartplaatsen van de westerse christenheid*, Nijmegen, 1993.

noot 2

Ere naam van Willibrord, ontleend aan de twaalf apostelen, de eerste leerlingen van Jezus, daarmee de eerste verkondigers van het christelijk geloof.

noot 3

Deze werd vroeger gekenmerkt door de zogenaamde driesprong: drie huppelpassen voorwaarts en twee achterwaarts. Tegenwoordig zijn de passen van de springprocessie vereenvoudigd zodat jong en oud eraan deel kunnen nemen.

Tekst 5

De danszucht van het jaar 1374 was niet geheel nieuw, maar een bekend verschijnsel van de Middeleeuwen, waar omtrent vele wonderbare vertelsels onder het volk van geslacht tot geslacht werden voortgeplant. In den jare 1237 zouden er te Erfurt meer dan honderd kinderen door deze ziekte plotseling zijn aangetast en den weg naar Arnstadt dansende en springende hebben afgelegd. Hier aangekomen, vielen zij uitgeput ter aarde, en, volgens het berigt eener oude geschiedenis, stierven er velen van, nadat zij door de ouders waren teruggevoerd, terwijl de overigen tot aan hunnen dood met een bestendige beving bleven aangedaan. (...); eene gelijke gebeurtenis was reeds in 1021 bij de Kloosterkerk van Kolbig niet ver van Bernburg voorgevallen. Volgens een zoo menigmaal vernieuwd vertelsel zouden hier op Kerstnacht achttien landlieden, wier namen gedeeltelijk nog zijn opgeteekend, door dansen en schreeuwen op het kerkhof de godsdienst gestoord hebben, waardoor zij van priester Ruprecht gedoemd zouden zijn geworden, om een geheel jaar onafgebroken te dansen en te schreijen. Deze verwensching zou dan ook volkomen zijn vervuld geworden, zoodat de ongelukkigen ten laatste tot aan de knieën in de aarde gezonken en zonder gedurende die tijd voedsel te hebben genuttigd, door de voorbidding van twee vrome bisschoppen bevrijd zijn geworden. Voorts zouden zij in eenen diepen slaap, welke drie dagen duurde, vervallen, vier van hen gestorven zijn, en de overigen hun geheele leven door eene siddering der ledematen hebben behouden.

Uit: Hecker, J.F.C., *De Danswoede. Eene volksziekte der Middeleeuwen in de Nederlanden, Duitschland en Italië*, vertaald uit het Hoogduitsch door C.J. Pool, Amsterdam, 1833.

Tekst 6 - *Giselle ou les Wilis*

Ballet-pantomime in 2 akten. Choreografie: J. Perrot en J. Coralli. Muziek: A. Adam. Libretto: T. Gautier en J. Saint-Georges. Decors: P. Ciceri. Kostuums: P. Lormier. Première: 28 juni 1841, Opéra van Parijs.

Synopsis

Akte 1:

Wijn- en oogstfeest in een dorpje in Silezië. Albrecht, prins van Silezië, kleedt zich als dorpeling om het dorpsmeisje Giselle, dat erg van dansen houdt, te verleiden. Hilarion, de boswachter, is ook verliefd op Giselle. Hij ontdekt de ware identiteit van Albrecht en onthult die aan Giselle tijdens het bezoek van de adellijke jachtstoet, waaronder zich ook de adellijke verloofde van Albrecht bevindt. Giselle wordt waanzinnig en doodt zichzelf met het zwaard van Albrecht.

Akte 2:

Open plek in het bos, waar het graf van Giselle is (in ongewijde grond). 's Nachts verschijnen hier de Wili's, geesten van voor hun huwelijk gestorven meisjes, die teveel gedanst hebben. Zij komen uit hun graven om, als wraakgodinnen, mannen meedogenloos mee te sleuren in een dodelijke dans. De koningin van de Wili's, Myrtha, wijdt Giselle in in het ritueel. Hun eerste slachtoffer is Hilarion. Daarna is Albrecht aan de beurt, maar de geest van Giselle redt hem door de kracht van haar liefde. Bij het verschijnen van de dageraad verliezen de Wili's hun kracht. Albrecht blijft achter bij het graf van Giselle.

Tekst 7 - Gedeelte uit het *Futuristisch Manifest*

Wij zullen de grote menigten bezingen, in beweging gebracht door werk, genot of oproer; de veelkleurige en veelstemmige branding van revoluties in de moderne hoofdsteden; de nachtelijke trillingen van de arsenalen en terreinen onder hun felle elektrische manen; de onverzadigbare, rokende slangen verzwelgende stations; de fabrieken, hangend aan de wolken met flarden van hun rook; de bruggen, springend als atleten, zich slingerend over het duivels bestek van zonnige rivieren; de avontuurlijke stoomschepen die de horizon aftasten; de locomotieven met brede borst, steigerend op de rails als grote stalen, met lange pijpen bespannen paarden, en de glijdende vlucht van vliegtuigen, waarvan de propellers klapperen als een vlag in de wind, gelijk het applaus van een enthousiaste menigte.

Vertaling van de tekst uit:

<http://www.english.upenn.edu/~jenglish/English104/marinetti.html>
geraadpleegd op 04-12-2004

Tekst 8 - Samenvatting van de film *Metropolis*

De sciencefictionfilm *Metropolis*, een nieuw filmgenre in toenmalig Duitsland, opent met een negatieve utopie, de staat van de toekomst als klassenmaatschappij: terwijl in de Benedenstad de arbeiders als slaven wonen en tien uur per dag door machines worden geterroriseerd, leven de mensen in de Bovenstad in een wereld van luxe en overvloed. De heerser over mensen en machines, het brein van de stad Metropolis, is Fredersen. Zijn tegenspeler is Maria, de heilige van de onderdrukten, een meisje met charismatische uitstraling, die door de arbeiders wordt aanbeden. Ze predikt liefde en verzoening, broederschap tussen alle mensen en waarschuwt voor een gewelddadig oproer, dat slechts zinloze verwoesting zou brengen. Volgens haar moeten het brein (de heerser) en de handen (de arbeiders) worden samengebracht door het hart (een middelaar). Medelijden met de geknechte arbeiders en liefde voor Maria brengen Freder, de zoon van de heerser van Metropolis, in de catacomben van de Benedenstad. Fredersen, door een spion op de hoogte gehouden van de handel en wandel van zijn zoon, bezoekt de uitvinder Rotwang, een gewetenloze wetenschapper. Rotwang vervaardigt een kunstmatige mens (robot) met de gestalte van Maria. Fredersen wil via deze valse Maria de massa in bedwang houden, maar Rotwang programmeert de robot zodanig dat de massa wordt opgestookt. De 'machinebestormers' brengen ongewild het leven van hun kinderen in gevaar, de ineensstorting van het sluizensysteem dreigt de Benedenstad te overstromen, maar Freder en Maria kunnen op het laatste moment een catastrofe voorkomen. De massahysterie slaat om en de volkswoede richt zich nu tegen de valse Maria, die door de massa wordt opgejaagd en als heks op een brandstapel wordt verbrand. Rotwang ontvoert Freder. Op de gevel van de gotische Dom vindt een tweekamp plaats, waarbij de uitvinder de dood vindt in zijn val naar beneden.

De film eindigt met een happy end: Fredersen, die vreesde voor het leven van zijn zoon, komt tot inzicht en geeft de leider van de arbeiders de hand. Het paar Freder en Maria, middelaars tussen de sociale klassen, richten een nieuwe broederlijke gemeenschap op.

Uit: Goethe-Institut - Fritz Lang *Metropolis*.

<http://www.goethe.de/ne/hel/met.htm> geraadpleegd op 04-10-2004

■ Tekst 9

De Europese film baseert zich in haar beginperiode op de stijlprincipes van het theater. Omdat de geluidsfilm nog niet is uitgevonden, worden filmers gedwongen om een eigen filmtaal te ontwikkelen, waarvan een krachtige beeldende werking uitgaat. Pas omstreeks 1930 kwamen films met geluid in de bioscoop. Tot die tijd speelde vaak een pianist of orkest muziek bij de film.

Metropolis werd geproduceerd in de beroemde UFA-studio's bij Berlijn, waar volop werd geëxperimenteerd met nieuwe technieken, belichting en speciale effecten. Filmregisseurs maakten er de ene vernieuwende film na de andere. *Metropolis* is beïnvloed door zowel het expressionistisch theater als door het Russische avantgarde-theater. De 153 minuten lange film werd - onder andere door de 36.000 figuranten - vijf maal duurder dan gepland (ca. 7 miljoen Mark, een voor die tijd enorm bedrag).

De filmmaker Sergei Eisenstein was onder de indruk van de technische innovatie in *Metropolis*, het gebruik van realistische schaalmodellen, de cameravoering in de studio en de special effects. De filmmaker Luis Bunuel loofde de symfonie der beweging van de beelden: het ritme, de glans van het staal, het zingen van de machines.

In de jaren dertig nam Fritz Lang de wijk naar de VS (Hollywood).

Naar: Goethe-Institut - Fritz Lang *Metropolis*.

<http://www.goethe.de/ne/hel/met.htm> geraadpleegd op 04-10-2004

Tekst 10

India is de grootste filmproducent ter wereld. Bollywood, de droomfabriek van Bombay, biedt drama, romantiek en actie maar ook muziek, liederen en dans. Jaarlijks worden er ongeveer 900 films geproduceerd, die per dag door meer dan 14 miljoen mensen worden bekeken.

De hoofdrolspelers van Bollywoodfilms zijn echte idolen. Ze moeten veel kunnen: acteren, dansen en als het kan ook zingen. Ook componisten van filmmuziek zijn 'sterren' zoals A.R. Rahman, de componist van de muziek bij *Lagaan*. Van bijna elke film worden songs op de markt gebracht die de film extra onder de aandacht brengen. Als zo'n lied een hit wordt, is het succes van de film vrijwel verzekerd.

Lagaan (2001) wordt gezien als één van de meest succesvolle Bollywoodfilms van de laatste tijd. Het bijna vier uur durende historische epos is zowel een kleurrijke parabel over de Indiase koloniale geschiedenis als een liefdesverhaal.

Synopsis van *Lagaan*

Het is 1893, de bevolking van het dorpje Champaner staat met de rug tegen de muur. De regen blijft al twee jaar uit en het land ligt er verdord bij. Toch zijn ze verplicht een steeds groter deel van de jaarlijkse oogst als belasting (*lagaan*) af te staan aan de Engelse overheerser en de **Radja**⁴⁾.

De kolonisator is kapitein Russell: groot, elegant, met de spottende schuine glimlach die alleen Britten kunnen produceren. De gekoloniseerde is Bhuvan, die eerder werd betrappt op het verjagen van de antilope waar Russell op mikte. Russell daagt Bhuvan daarom uit tot een potje cricket, wat de Indiërs in 1893 nog niet kennen. Als het team van Bhuvan wint, hoeven ze drie jaar geen belasting te betalen. Verliezen ze, dan betalen ze dat jaar het drievoudige.

De held, Bhuvan, heeft twee vrouwen die om zijn liefde strijden: enerzijds Gauri, een dorpsgenote die is opgegroeid met het idee dat zij voor elkaar bestemd zijn, anderzijds Elisabeth, de liberale zus van de koloniale overheerser.

Als na een uur film de verhaallijnen zijn uitgezet, is de afloop voorspelbaar. De Indiërs winnen op het allerlaatste moment de wedstrijd, omdat Elisabeth ze het spel heeft geleerd. Daarna begint het spontaan enorm te regenen. Bhuvan trouwt met toestemming van de ouders met het dorpsmeisje Gauri. Elisabeth gaat terug naar Engeland met Bhuvan in haar hart en blijft de rest van haar leven alleen.

bronnen:

www.grovemusic.com: Arnold, A., *India, VIII, 1, Filmmusic*, Grove Music Online, ed. L. Macy.

www.filmmuseum.nl (mei 2002), *Bollywood, India en de Indiase diaspora*.

Ramdas, A., *Zonder liefde valt best te leven*, correspondentie uit India, Amsterdam, 2004.

Kummer, O., *Filmkrant juli/augustus 2002*, nr 235.

---

noot 4

Indische vorst